

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – Tárgy: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A nemzedékek közötti szolidaritás előmozdítása

COM(2007) 244 final

(2008/C 120/16)

2007. június 20-án az Európai Bizottság úgy határozott, hogy az Európai Közösséget létrehozó szerződés 262. cikke alapján kikéri az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményét a következő tárgyban:

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A nemzedékek közötti szolidaritás előmozdítása.

A bizottsági munka előkészítésével megbízott „Foglalkoztatás- és szociálpolitika, uniós polgárság” szekció 2007. november 14-én elfogadta véleményét. (Előadó: Luca JAHIER.)

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2007. december 13-án tartott 440. plenáris ülésén 106 szavazattal 21 ellenében, 28 tartózkodás mellett elfogadta az alábbi véleményt.

1. Bevezetés

1.1 A nemzedékek közötti szolidaritás elve az európai szociális modell egyik strukturális kulcstényezője, és a demográfiai egyenlőtlenségek következményeinek tükrében olyan új kötelezettségvállalást és új megoldásokat kíván meg, amelyek lehetővé teszik megerősítését a szükséges új pénzügyi egyensúly keretében. Ezért a nemzedékek közötti szolidaritás elvének fenntartása a hatóságok aktív megközelítését és a különböző társadalmi szereplők vezető szerepét kívánja meg a különböző szinteken a családok, fiatalok és minden önellátásra képtelen személy számára a minőségi általános érdekű szociális szolgáltatások, illetve a nyugdíj- és a szociális biztonsági rendszerek tartósságának biztosítása érdekében.

1.2 Az EGSZB nemrégiben már kifejtette véleményét egy sor részletes véleményben⁽¹⁾ valamennyi témával kapcsolatban, például a szakmai és a családi élet összeegyeztetésével, az esélyegyenlőség és a foglalkoztatás előmozdításával kapcsolatban, különös tekintettel a nők foglalkoztatására. Ezek ajánlásait teljeségükben átveszi és újfent javasolja ez a vélemény mind az elemző, mind pedig a javaslatoknak szentelt részében.

1.3 Jóllehet az Európai Bizottság közleménye „A nemzedékek közötti szolidaritás előmozdítása” címet viseli, tartalma elsősorban a család problematikájára, illetve az Európai Tanács által nemrégiben életre hívott új *Összefogás a családokért* kezdeményezéssel kapcsolatos kérdésekre összpontosít. A közösségi szinten jelenleg megfigyelhető dinamika valóban fontos lendületet ad a család témájával kapcsolatos figyelem felkeltésének és az intézkedések újraindításának egy hosszabb szünetet követően, és amint az Európai Bizottság közleménye megfogalmazza, „ez a demográfiai változás okozta kihívásokra adott európai válasz első lépése”. Ez a vélemény ezért ezekre a problémákra összpontosít.

(1) Lásd az EGSZB 2004. december 16-i véleményét a nemzedékek közötti kapcsolatok témájában (előadó: Jean-Michel BLOCH-LAINÉ), HL C 157., 2005.6.28.; az EGSZB 2007. március 14-i véleményét a család és a demográfiai változások témájában (előadó: Stéphane BUFFETAUT), HL C 161., 2007.7.13.; az EGSZB 2007. március 14-i véleményét az öregedő népesség gazdasági és költségvetési hatásai témájában (előadó: Susanna FLORIO), HL C 161., 2007.7.13.; „A szociális partnerek szerepe – a hivatás, a család és a magánélet összeegyeztetése” című véleményt (előadó: Peter CLEVER), 2007. július; hogy csak a legfontosabbakat említsük.

1.4 Az Európai Parlament 1983-ban állásfoglalást fogadott el az európai családpolitikáról, európai szinten első ízben hívva fel a figyelmet a családpolitikára, és elsősorban ez tette lehetővé a következő évben a családok érdekében végzett tevékenység előmozdítására irányuló költségvetési tétel bevezetését.

1.5 1989-ben tartotta első ülését a Családügyi Miniszterek Tanácsa, mely az Európai Bizottság által megfogalmazott javaslatokra alapozva néhány fontos intézkedést fogadott el. Így kérés érkezett magához az Európai Bizottsághoz, hogy hozzon létre egy szociális helyzettel, demográfiával és családdal foglalkozó európai megfigyelőközpontot – jelenleg Demográfia és Szociális Helyzet Megfigyelőközpontja – és egy családdal foglalkozó magas szintű kormányzati tisztviselői csoportot. Végül az Európai Bizottság létrehozott egy szolgálatközi munkacsoportot a különböző közösségi politikák családdügyi vonatkozásáról. Ebből az alkalomból a Tanács is úgy határozott, hogy intézményesíti kapcsolatait a családdügyi szervezetekkel és az Európai Parlament „Család és gyermekvédelem” frakcióközi csoportjával.

1.6 1994-ben, 1999-ben és 2004-ben a Parlament új állásfoglalásokat fogadott el, míg 1988-ban létrejött a „Család” frakcióközi csoport.

1.7 A költségvetési tételeket és azok jogalapját sújtó válság 1998-ban sajnos véget vetett a családtámogatásnak szentelt tételnek is.

1.8 A véleményben tárgyalt közlemény folytatja az Európai Bizottságnak a demográfia témájával kapcsolatos vizsgálódásait, melyek a demográfiai kihívásokról szóló 2005. évi zöld könyvvel⁽²⁾ kezdődtek meg, majd az *Európa demográfiai jövője: kovácsoljunk lehetőséget a kihívásból!* című közleménnyel⁽³⁾ folytatódtak. Ezen túlmenően szélesebb intézményi dinamikába illeszkedik, melyet a német elnökség indított el a tavaszi

(2) COM(2005) 94 final.

(3) COM(2006) 571 final, melyről az EGSZB 2007. március 14-én feltáró vélemény formájában nyilvánított véleményt a német elnökség felkérésére, *A család és a demográfiai változások* címmel (előadó: Stéphane BUFFETAUT), HL C 161., 2007.7.13.

Európai Tanács következtetéseivel, és amely a Miniszterek Tanácsának az *Összefogás a családokért* kezdeményezéséről szóló, 2007. május 30-i következtetéseivel zárult (ez utóbbiakat a 2007. június 21–22-i Európai Tanács következtetése is átvették).

1.9 A közlemény emlékeztet arra, hogy a családok támogatására irányuló beavatkozásoknak három fő típusa van Európában: a családi vonatkozású költségek közvetett és közvetlen kompenzációja; a szülőknek nyújtott segítséggel kapcsolatos szolgáltatások a gyermekek felügyeletével és oktatásával, illetve a gondozásra szoruló személyek ellátásával kapcsolatban; a munka- és foglalkoztatási idő és feltételek kialakítása, valamint az általános érdekű szociális szolgáltatások helyi szintű igénybevételének megszervezése. Ezek a dimenziók tagállamonként igen eltérő mértékben fejlődtek a politikai döntések és azok célkitűzései függvényében. Jóllehet az Európai Bizottság számára nehéz meghatározni, melyek a leghatékonyabb politikák, kiemeli, hogy egyes tagállamoknak (a skandináv országoknak) sikerült a politikák olyan keverékét megtalálniuk, mely a hivatás és a magánélet összeegyeztetése, illetve a nemek közötti egyenlőség biztosítása mellett mind a magas termékenységi rátát, mind pedig a nők jelentős foglalkoztatási arányát előmozdítja.

1.10 Jóllehet a szoros értelemben vett családpolitikák kizárólag tagállami hatáskörbe tartoznak, az Európai Bizottság emlékeztet arra, hogy az Európai Unió politikai fellépése során mindig is igyekezett figyelembe venni a családot mint szempontot és az azt alkotó tagok életminőségét. Egyébiránt a családi és a szakmai élet összeegyeztetése a közösségi foglalkoztatási politikák egyik központi elemévé vált a lisszaboni stratégia keretében.

1.11 Az Európai Bizottság közleménye ezt követően rátér az *Európai összefogás a családokért* jellemzőinek és az azt támogatni hivatott közösségi fellépésnek az ismertetésére. A következőkről van szó: egy demográfiai kérdéseket megvitató, kormányzati szakértőkből álló magas szintű csoportról; európai, továbbá nemzeti, regionális és helyi fórumok és hálózatok szervezéséről; a bevált gyakorlatok megfigyelőközpontjának létrehozásáról az Európai Alapítvány Élet- és Munkakörülmények Javításáért keretében, valamint különösen a hetedik keretprogramra összpontosítva egy sor kutatási eszközről. Végül az Európai Bizottság mozgósítani kívánja az európai strukturális alapokból származó forrásokat az esélyegyenlőség, illetve a családi és a szakmai élet összeegyeztetésének támogatására.

2. Tények és kihívások

2.1.1 A nemzedékek közötti szolidaritás kérdése természetesen igen szerteágazó és összetett, és azoknak a folyamatban lévő, különböző társadalmi, gazdasági és nemzetközi változások – köztük a népesség elöregedése – által jelentett kihívásoknak a

hangsúlyosabb keretébe illeszkedik, melyeknek jelentős hatása lesz az európai polgárok életére a jövőben, különösen a szociális és munkakörülmények vonatkozásában. Közleményében az Európai Bizottság megállapítja, hogy a lisszaboni stratégia megteremti a családpolitika modernizálásának alapját úgy, hogy az támogassa az esélyegyenlőséget, és mindenekelőtt javítsa a hivatás, illetve a család és a magánélet összeegyeztethetőségét, ami növeli a nők munkaerő-piaci jelenlétét. Azok a növekedésre és munkahelyteremtésre vonatkozó integrált iránymutatások is hangsúlyozzák a fenti összeegyeztethetőséget, amelyek értelmében a foglalkoztatáspolitikát a magánélet körülményeihez és az ezekben a körülményekben a különböző életszakaszokban bekövetkező változásokhoz kell igazítani. A szociális védelemre és a társadalmi beilleszkedésre kiható nyílt koordinációs módszer a hozzátartozók hosszú távú gondozásának támogatásával és a nyugdíjrendszer korszerűsítésével a szegény gyermekek és családjaik helyzetének javítására összpontosít.

2.1.2 A nemzedékek találkozása, mely megvalósul és fejlődik a családon belül, óriási jelentőségű kihívássá vált Európa számára is. A család az a kitüntetett hely, ahol természetes körülmények között valósul meg a szolidaritás a nemek között, a fiatalok és idősek között. A társadalmi változások hatására számos különböző családszerkezet jelent meg. Az intézkedések tervezésekor – a szubszidiaritásra és a nemzeti szabályozásokra való tekintettel – az összes különböző családi helyzetet figyelembe kell venni (*).

2.1.3 A szociodemográfiai helyzetről szóló legutóbbi jelentések arról számolnak be, hogy a különböző országokban a családok száma növekszik, miközben nagyságuk csökken. Ugyanakkor a családok szerkezete sokkal gyorsabb változáson megy keresztül, mint korábban: a házasságkötések száma csökken (az 1960-as években 8 jutott 1 000 lakosra, míg 1999-ben 5,1), kitolódik az az életkor, amikor házasságot kötnek, a különélések és a válások, az egyedül élők, illetve a házasságon kívül született gyermekek száma nő. Az egyszülős családban élő gyermekek száma az EU-ban 50 %-kal megnőtt 1983 óta, és jelenleg az Unió gyermekeinek 13 %-a él olyan családban, ahol egyetlen szülő van (25 %-os csúccsal Nagy-Britanniában) (*). Egyre több gyermek nevelkedik válás után létrejött új családokban, amelyekben több nagyszülő és korábbi családból származó testvér is van. Növekszik az Európán kívüli országokból örökbe fogadott gyermekek száma, illetve a bevándorlás következtében új családok alakulnak meg.

2.1.4 A termékenységi ráta Európában jelenleg közel 1,45 gyermek/nő, következésképpen jóval a népesség megújulási rátája alatt marad. A legalacsonyabb értékeket a mediterrán és a kelet-európai országokban találjuk. A születések számának csökkenése szinte általános jelenség az Európai Unióban, és több mint 45 %-kal esett vissza a 60-as évektől napjainkig.

(*). Lásd az EGSZB 2005. szeptember 28-i véleményét a Zöld könyv a házasság felbontására vonatkozó ügyekben alkalmazandó jogról tárgyában, előadó: Daniel RETUREAU (HL C 24., 2006.1.31.), amely megállapítja, hogy „a zöld könyv – bölcsen – nem javasolja az anyagi jog harmonizációját”.

(*) Eurostat, *Population in Europe*, 2005. Jóllehet az egyszülős családok terjedése igen eltérő az Európai Unió országaiban (Olaszországban kevésbé elterjedt, szemben Svédországgal), a nemek szerinti összetétel szinte megegyező valamennyi országban (a nők egyértelmű túlsúlyával), egyetlen kivételt Svédország képez, ahol a gyermeküket egyedül nevelő szülők 26 %-a férfi.

2.1.5 Társadalminkban ezért egyre kevesebb fiatal és gyermek, egyre több nyugdíjas és általában véve időskorú van. 1950-ben a 25 tagú EU népességének 40 %-a 25 év alatti volt. 2000-ben ez az arány csupán 30 % volt, és 2025-ben 25 %-ra fog csökkenni. Ezzel szemben 1950-ben 10-ből csupán 1 személy volt 65 évesnél idősebb, míg 2000-ben már 6-ból 1, és 2025-ben meg fogja közelíteni a 4-ből 1-et. Ezek a számok mélyreható változásokat jeleznek a fogyasztási szerkezetben, a lakás- és gondozási szükségletekben, a társadalmi magatartásformákban és a közpolitikák prioritásaiban.

2.1.6 Természetesen manapság, az Európában létező különböző társadalombiztosítási modelleknek, a munkakörülményeknek és az orvostudomány fejlődésének köszönhetően a legtöbb idős ember sokkal hosszabb életre és viszonylag kényelmes megélhetésre számíthat. Mégis súlyos problémát jelent a szegénység, mely a 65 évesnél idősebb nők egyhatodát, és általában véve az egyedülálló idős emberek megközelítőleg egynegyedét érinti ⁽⁶⁾. Az idős nők körében tapasztalható elszegényedés és kirekesztés gyakran annak az eredménye, hogy ezek a nők korábban nem vagy csak nagyon rövid ideig dolgoztak. Természetesen még inkább aggodalomra ad okot ez a helyzet a hetven és a nyolcvan évesnél idősebbek esetében, mivel egyre nehezebben elviselhető terhet ró a családokra, mivel a társadalombiztosítási és az idősgondozási rendszer nem képes megfelelő szolgáltatásokat nyújtani.

2.2 Az Eurobarométer felmérése ⁽⁷⁾ szerint az európaiak 97 %-a saját életének legfontosabb aspektusai között említi a családot, rögtön az egészség után. Az európaiak pozitív véleménye még szignifikánsabb, amikor a jövővel kapcsolatban kérdezik őket ⁽⁸⁾. A család jelentősége egyértelmű akkor, amikor segítségre van szükség: a megkérdezett személyek 70 %-a partneréhez fordulna, miközben 25 %-a a család egy másik tagjához, különösen betegség esetén (88 %), vagy amikor tanácsra (78 %), illetve pénzre (68 %) van szüksége.

2.3 Európában a családok leginkább a nagyvárosok peremterületein élnek. Ez a modell azonban nagy különbségeket rejt a korosztályok tekintetében: a nagyon idős személyek és a fiatalok inkább a nagyvárosokban laknak, míg a gyermekes családok és a nyugdíjas korú személyek általában a kisebb központok felé mozdulnak. A korosztályok szerinti lakóhelyválasztás újabb problémákat idéz elő a szolgáltatások nyújtása és a társadalmi kohézió szempontjából a nagy agglomerációkban, ezt a jelenséget még hangsúlyosabbá teszik a migrációs mozgások is,

⁽⁶⁾ A szegénységet itt az egyes tagállamok jövedelmi szintjéhez viszonyítva számolják ki, így az alacsonyabbnak mutatkozik egyes új tagállamok esetében (például csak 6 %-os Lengyelországban), miközben jóval magasabb más országokban, így Írországban (44 %), Görögországban (33 %), Portugáliában (30 %), Belgiumban (26 %) vagy Nagy-Britanniában (24 %). Az *európai társadalmi valóság*, az Európai Szakpolitikai Tanácsadó Iroda (BEPA) által összeállított konzultációs alapdokumentum, 2007. március.

⁽⁷⁾ Special Eurobarometer 273, *European Social Reality*, 2007. február.

⁽⁸⁾ Ezzel kapcsolatban lásd R. Gubert és G. Pollini *Valori a confronto* (Összehasonlított értékek) című, 2006-ban, Milánóban megjelent művét, mely 33 európai ország (az EU tagállamai és az Európa Tanács néhány tagállama) 40 000 polgára körében az európai értékrendszerek kapcsán több európai egyetem által végzett kutatások (*European Values Study*) adataira támaszkodik. A Robert Bosch Intézet által a Német Szövetségi Népeségstudományi Kutatóintézetrel együttműködésben végzett kutatás is – *The demographic future of Europe* (Európa demográfiai jövője) –, mely 14 európai ország 34 000 polgárának megkérdezésén alapul, megerősíti az európaiak erős kötődését a házasság intézményéhez.

amelyek átlagosan nagyobb mértékűek azokban a városokban, ahol nagyobb a munkaerő iránti kereslet.

2.4 A népesség korát illetően a hatvanöt évesnél idősebb európai népesség aránya 17,2 %-ra nőtt 2005-ben (az EU-15-ben). A nők – magasabb várható élettartamuknak köszönhetően – képezik az idősök egyre növekvő csoportjának legjelentősebb részét, és minden európai országban a 65 évesnél idősebb népesség több mint 50 %-át teszik ki.

2.5 A szegénység megközelítőleg 72 millió embert érint a 25 tagú EU-ban (azaz a népesség 15 %-át), és 26 millió ember él a szegénységi küszöb határán ⁽⁹⁾. Ez utóbbiak közül 12 millió idős korú volt; az EU népességének 9 %-a alacsony jövedelmű családban élt életének legutóbbi két vagy három évében; a szegénység főként azokat a családokat fenyegeti, ahol több gyermek van. A 94 millió 18 év alatti fiatal megközelítőleg 20 %-a van kitéve Európában a szegénység veszélyének. A legutóbbi három évtizedben megnőtt a szegény gyermekek aránya az Unió minden tagállamában, ma meghaladja a szegények teljes népességhez viszonyított arányát, különösen az egyszülős családok, a hosszú távú munkanélküliséggel vagy alulfoglalkoztatottsággal sújtott és többgyermekes családok esetében. A szegény családokból származó gyermekek nélkülöznek, erősen hátrányos helyzetbe kerülnek, több egészségi problémájuk van, rossz iskolai eredményeket érnek el, mindez egyértelmű szociális, gazdasági és politikai kiadásokat von maga után a jövőben. A gyermekek jogaival kapcsolatos érdektelenség táptalajt adhat a fiatalkori bűnözésnek, a gyermekek ellen elkövetett bűncselekményeknek és a gyermekkereskedelemnek.

3. Általános megjegyzések

3.1 A bevezetésben kifejtettek ellenére az Európai Unió intézményeinek mostanáig igen nagy nehézségeket okozott olyan társadalmi struktúráként tekinteni a családra, mely alapvető szerepet játszik a jelenkori társadalomban és ezért megérdemli, hogy nagyobb közösségi figyelemben részesüljön.

3.2 Jóllehet a nemzetközi és az európai szinten számos hivatalos nyilatkozat hangzott el – a legkülönbözőbb állami szervezetek kezdeményezésére –, melyek alapvető szerepet tulajdonítanak a társadalomban a családnak, valójában úgy tűnik, Európa még nem integrálta a családot prioritásai közé, melyek alapvetően két pilléren nyugszanak: egyrészt a liberalizált piac és

⁽⁹⁾ A medián jövedelem 60 %-ának megfelelő szegénységi küszöb alapján kalkulálva. A társadalmi helyzet Európában 2004 és Eurostat 2003. Lásd továbbá az Európai Bizottság 2007 tavaszán közzétett legutóbbi jelentését „A társadalmi helyzet az Európai Unióban 2005–2006” címmel, melynek témája a nemzedékek közötti egyensúly egy előrejelző Európában.

a verseny erőin, másrészt a minden polgár számára egyenlő esélyeken. E két pillérre való utalás egyértelmű például a lisszaboni stratégiában és a 2005–2010 közötti időszakra vonatkozó Szociálpolitikai Menetrendben.

3.3 Általánosságban elmondható, hogy az Európai Bizottság a család kérdését a szociálpolitika, a foglalkoztatás és az esélyegyenlőség szempontjából vizsgálja⁽¹⁰⁾. A legtöbb esetben azonban a fiatalokkal, a gyerekjogokkal, a képzési kérdésekkel stb. foglalkozó dokumentumokból szinte mindig hiányzik a család fogalma, és a megközelítés döntően az egyéni jogok, illetve a személy mint gazdasági szereplő szempontjait tükrözi. A személyt csak ritkán szemlélik kapcsolatainak függvényében, vagyis elsősorban mint egy család részét és az őt körülvevő társadalmi viszonyrendszerbe beágyazott entitást. Mindeközben a család továbbra is meghatározó szerepet tölt be az egyes ember fejlődésének elősegítésében, útjának egyengetésében a társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedés során, valamint gyakran a betegsége vagy esetleges – átmeneti vagy tartós – fogyatékosága, önellátásra való képtelensége idején szükséges gondoskodásban. A közszféra, illetve a magán vagy a szociális gazdaság által kínált szolgáltatások alapvető fontosságúak, különösen a munka és a családi élet összeegyeztetését, a családi szegénység és a munkanélküliség megakadályozását, valamint a betegséggel, szerfüggőséggel, gyermeknevelési problémákkal vagy családon belüli erőszakkal küzdő családok támogatását illetően. Ezek a szolgáltatások azonban önmagukban nem elégítik ki sem a gondozásra szoruló, sem pedig a gondozó személyek lelki, érzelmi igényeit⁽¹¹⁾.

3.4 Az EU német elnöksége pedig meglehetősen kedvezően fogadta az európai polgárok részéről megnyilvánuló, a családnak szentelt figyelemre való fokozódó igényt, és nagyszabású szövetséget javasolt az intézmények között, elősegítendő olyan összehangolt politikák kialakítását, amelyek alkalmasak arra, hogy ellensúlyozzák a születések számának csökkenését és az időskorú lakosság részarányának növekedését. Az elmúlt két évben érezhető lendületet kapott valamennyi uniós intézményben a téma szisztematikusabb, stratégikusabb és messzebbre tekintő, vagyis nagyobb lehetőségeket magában rejtő megközelítése.

3.5 Ez világosan kiderül azokból a nagy horderejű rendelkezésekből, amelyek az Európai Unió Alapjogi Chartájában a családra vonatkoznak⁽¹²⁾, még ha ezzel egy időben az is igaz, hogy kívánatos lett volna az Európai Unióról szóló szerződés felülvizsgálata során az Unió célkitűzéseinek szentelt 3. cikkbe kifejezett utalást belefoglalni a „családi élet támogatására”.

3.6 Az EGSZB nagyra értékeli az Európai Bizottság közleményét, amely konkrét cselekvési tervet tartalmaz arra, hogy miként lehet az *Európai összefogás a családokért* kezdeményezést tartalommal megtölteni. Ez olyan konstruktív platform, amely több, az EGSZB által, illetve – általánosabb értelemben – az utóbbi évek vitái során megfogalmazott iránymutatást magáévá tett annak érdekében, hogy választ találjon a demográfiai változások jelentette kihívásokra, valamint támogassa a különböző érintettek közötti együttműködést és partnerséget, elősegítse

jobb megoldások kidolgozását a családok azon igényére, hogy a gyermekek és egyéb, önellátásra képtelen családtagok gondozását vállalni tudják, javítsa a munka és a családi, illetve magánélet összeegyeztetését. A megoldás részét képezi a színvonalas gyermekgondozási és családsegítési szolgáltatások rendszerébe történő jelentős beruházás, amely hozzájárulhat a nemzedékek közötti szolidaritás új, szilárdabb formájának kialakításához. Ez olyan konstruktív platform, amely több, az EGSZB által, illetve – általánosabb értelemben – az utóbbi évek vitái során megfogalmazott iránymutatást magáévá tett annak érdekében, hogy választ találjon a demográfiai változások jelentette kihívásokra, elősegítse jobb megoldások kidolgozását a családok azon igényére, hogy a gyermekek és egyéb, önellátásra képtelen családtagok gondozását vállalni tudják. A megoldás részét képezi a színvonalas gyermekgondozási és családsegítési szolgáltatások rendszerébe történő jelentős beruházás, amely hozzájárulhat a nemzedékek közötti szolidaritás új, szilárdabb formájának kialakításához.

3.7 Mindemellett sajnálatos, hogy egyes tagállamok támogatásának híján nem kerülhetett alkalmazásra a nyílt koordinációs módszer, amely pedig nagyobb stratégiai átütőerőt és stabilabb szerkezeti felépítést biztosíthatott volna az említett kezdeményezésnek. Az EGSZB mindazonáltal elismeri, hogy a közlemény megveti egy szerves fejlődésre alkalmas platform alapját, és szabad utat hagy a későbbi – kidolgozottabb koordinációra épülő – fejlődési irányoknak.

3.8 Fontos lesz tehát ügyelni arra, hogy a német elnökség meghatározó jelentőségű kezdeményezését követően ne szoruljon a partvonalra ez az új munkamódszer. Mivel a különböző európai intézmények és szervek egyre nagyobb figyelmet szentelnek a szociális és a polgárok jólétét érintő kérdéseknek, a család is fokozottan az érdeklődés középpontjába kerül: elemzések és intézkedések tárgyát képezi. Ezeket az első, félénk kezdeményezéseket fokozatosan erősíteni kell és ki kell terjeszteni, amihez jól strukturált, lehetőleg a 2010-re tervezett, 3. Európai Demográfiai Fórum megrendezéséig végrehajtott munkaterv szükséges.

3.9 Általánosabb értelemben arra van szükség, hogy pragmatikus módon elismerést nyerjen az az alapvető, gyakorlati hozzájárulás, amelyet a családok folyamatosan biztosítanak társadalmi életében és a különböző életkorú személyek gondozása terén. Ebből a szempontból is figyelembe kell tehát venni egyrészt a családok társadalmi és gazdasági hasznosságát, másrészt pedig azokat a már-már elviselhetetlen, adott esetben főleg a szociális biztonsági rendszerekre terhelt többletköltségeket, amelyek akkor jelentkeznek, ha a családok nem részesülnek megfelelő támogatásban, és nem ösztönzik őket kellőképpen szerepük betöltésére.

3.10 E tekintetben a szociális partnerek különböző szinteken már most is jelentős szerepet játszanak. Az európai szociális partnerek a 2003–2006 közötti időszakra vonatkozó, első közös programjukban olyan esélyegyenlőségi intézkedéscsomagot állítottak össze, amely különös figyelmet szentelt a családi élet és a karrier összeegyeztetésének és valamint ezzel

⁽¹⁰⁾ A családdal kapcsolatos kérdésekért a Foglalkoztatási, Szociális és Esélyegyenlőségi Főigazgatóság felelős. Kifejezetten a témával foglalkozó dokumentumok találhatóak az Európai összefogás a családokért honlapján: http://ec.europa.eu/employment_social/families/index_en.html. Mindemellett sajnálatos, hogy a már említett, 1989-ben létrehozott családügyi megfigyelőközpont által 2000 előtt végzett munka összessége, illetve annak a több mint egy évtized alatt kifejtett jelentős tevékenységei nem hozzáférhetőek.

⁽¹¹⁾ Susy Giullari és Jane Lewis, *The Adult Worker Model, Gender equality and care*, Szociálpolitika és fejlesztés, 19. sz. programdokumentum, az ENSZ Szociális Fejlesztési Kutatóintézete, 2005. április.

⁽¹²⁾ Lásd a 7., 9. és 14. cikket, a 24. cikk (3) bekezdését, továbbá a 33. és 34. cikket.

összefüggő kérdésnek. A 2006–2008 közötti időszakra vonatkozó, második programjuk a munkaerőpiac előtt álló alapvető kihívások részletes elemzésére épül⁽¹³⁾. Az EGSZB arra biztatja a szociális partnereket, hogy haladjanak tovább ebben az irányban.

3.11 Ugyancsak, sőt fokozottan tekintetbe kell venni annak a szerepnek a strukturális dimenzióját, amelyet a család a társadalmi és a kapcsolati tőke létrehozásában és bővítésében játszik. Ezt egyre meghatározóbbnak tekintik a polgárok és az egész társadalom jóléte szempontjából. A gyermekeknek és a családnak szentelt időt az ember mindenképp a karrierépítéstől vonja el, de az egyben a személyek gondozásába vagy nevelésébe történő befektetésnek tekinthető: ezért azt a társadalomnak el kell ismernie és értékelnie kell. Érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy a már létező intézkedéseket (pénzügyi juttatásokat, adókedvezményeket, szülői szabadságot stb.) olyasfajta nyugdíj formájában megjelenő juttatással egészítsék ki, melynek értelmében az adott családban élő, önellátásra képtelen személyek gondozására fordított időre az állam nyugdíj jogosultságot állapítana meg⁽¹⁴⁾. Így el lehetne kerülni, hogy a nemzedékek közötti szolidaritás később – mint elégtelen mértékű nyugdíj, illetve az elszegényedés ebből következő, fokozott kockázata – olyan pluszterheként jelentkezzen, amely elsősorban a nőket sújtaná.

3.12 Így ugyancsak tekintetbe kell venni azt az ellenszolgáltatás nélküli időráfordítást, amely nehezen számszerűsíthető, épp ezért gyakran láthatatlan marad, mely azonban nagyban befolyásolja egy társadalom életének minőségét. Márpedig ez utóbbit az emberek többsége egyre fontosabbnak tartja és egyre inkább értékeli.

3.13 Ezért arra van szükség, hogy a társadalom máshogy, vagyis kimondott és pozitív formában értékelje ezt a strukturális és alapvető emberi dimenziót, a társadalmi kötelék eredeti alakját és létrehozóját. Ezzel egy időben tovább kell fejleszteni és megfelelően kell kialakítani mindazokat az egyéb keretfeltételeket és szolgáltatásokat, amelyek hozzájárulnak a családalapítási tervek megvalósításához, a kívánt számú gyermek vállalásához és a hozzátartozókról való zökkenőmentes gondoskodáshoz.

4. Részletes megjegyzések

4.1 Az Európai Bizottság közleménye már meghatároz néhány, a szándékok és az első alkalmazások tekintetében pozitív és jól strukturált munkamódszert (ilyen például a demográfiai kérdéseket megvitató, kormányzati szakértőkből álló magas szintű csoport létrehozása). Az EGSZB támogatja ezeket a munkamódszereket, ösztönzi részletes kidolgozásukat, és kívánatosnak tartja folyamatos, megfelelő népszerűsítésüket, valamint azt, hogy széles körben tájékoztassanak előrehaladásukról, annak érdekében, hogy minél többen vegyenek részt a folyamatban.

⁽¹³⁾ 2007 júliusában az európai szociális partnerek levelet intéztek Vladimír Špidla biztoshoz, melyben abbéli óhajuknak adtak hangot, hogy tisztázzák a családi szabadságról és a munka és a családi élet összeegyeztetésének helyzetéről szóló irányelvet. Evégett számos szervezet együttesen egy vegyes munkacsoportot állított fel, amely jelentést készít majd a szociális ügyekkel foglalkozó, 2008 márciusában tartandó uniós csúcstalálkozóra.

⁽¹⁴⁾ Lásd például a Finnországban bevezetett új intézkedéseket. Ott a szociális partnerek 2003-ban a nyugdíjrendszer jelentős reformját alkudták ki. Ezt 2004-ben a parlament is elfogadta, és 2005-ben hatályba lépett. Részletesebb tájékoztatás – angol nyelven – a www.tyoelake.fi honlapon található.

4.2 Ami a helyi és regionális szereplők üdvözlendő részvételét illeti – amelynek jelentőségét csak fokozza, hogy ezek egyre fontosabb és központibb szerepet játszanak a szociális szolgáltatások nyújtása és az új módszerek eredményes tesztelése terén –, helyénvalónak tűnik, hogy a regionális és helyi fórumok ösztönzésén túl az Európai Bizottságot is arra biztassuk: játsszon proaktív szerepet, és az érintettekkel egyetértésben dolgozzon ki és támogasson egy részletes, az Unió valamennyi tagállamában megvalósítandó fórumokra és kezdeményezésekre vonatkozó tervet, hogy minél szélesebb kör váljon a folyamat részévé.

4.3 Az EGSZB úgy véli, hogy a családpolitikákkal kapcsolatos bevált gyakorlatok megfigyelőközpontjának az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért keretében történő létrehozását támogatni kellene, és javasolja, hogy ez a civil társadalom szereplőivel, különösen a családokat képviselő egyesületekkel a folyamat különböző szakaszaiban való alapos konzultáció keretében menjen végbe mind a jó gyakorlatok meghatározásakor, mind pedig a vitára és az együttgondolkodásra alkalmas pillanatokban.

4.4 Arra is ügyelni kell majd, hogy a megfigyelőközpont ne csak a munkával összefüggő családi kérdésekre koncentráljon, hanem tevékenysége inkább a családok és a különböző nemzedékek igényeinek, valamint a nemzedékek közötti szolidaritás új formáinak kialakítását támogató és elősegítő kínálat és befektetések pontos felmérésére irányuljon. Ily módon a megfigyelőközpont annak feltérképezéséhez is hozzájárulna, hogy a szociális állampolgárság intézményeinek az Unió tagállamaiban milyen infrastruktúrái léteznek már jelenleg is⁽¹⁵⁾.

4.5 A kutatás tekintetében az EGSZB az alábbi specifikus munkaterületeket is javasolja:

- az Unió különböző tagállamaiban jellemző adópolitikák (juttatások, adókedvezmények) szerepe és hatása a családi élet támogatására vagy éppen megnehezítésére, különös tekintettel a gyermekvállalásra (születés, gondozás, oktatás) és a család által gondozott felnőttekre, a munka és a családi élet összeegyeztetésére, a nők munkavállalására, valamint a feladatok igazságosabb elosztására a nők és férfiak között,
- az aktív idősokkal kapcsolatos politikák és intézkedések, figyelembe véve, hogy egyre hosszabb idő áll rendelkezésre a nyugdíjba vonulás és a betegség vagy hajlott kor miatti gondozásra szorultság kialakulása között – tekintettel arra is, hogy egyre több kezdeményezés és intézkedés segíti elő az idősokorúak szociális vagy kulturális területen történő, közhasznú tevékenységét, ami összességében javítja a szociális tőke minőségét,

⁽¹⁵⁾ Lásd az EGSZB 2003. december 10-i véleményét a *Szociálpolitikai menetrend* tárgyában (előadó Luca JAHER), HL C 80., 2004.3.30.

– az életciklus-kilátások elemzése, megvizsgálendő, hogy a jelenlegi lineáris életciklus-modell⁽¹⁶⁾ helyett nem képzelhető-e el egy rugalmasabb és változékonyabb struktúra, amelyben a családi életbe történő befektetés, a gyermekek vagy más családtagok gondozására vagy a saját képzésünkre szánt időszakok már nem számítanak szerencsés kivételnek, illetve nem hátráltatják – különösen a nők esetében – szükségsezerűen a munkahelyi előmenetelt, hanem fokozatosan mindennapi valósággá válnak az azt igénylő férfiak és nők életében⁽¹⁷⁾,

– ezzel kapcsolatban a kutatásoknak figyelembe kell venniük egyúttal azt is, hogy az egyszülős családok számának jelentős emelkedése (amelyre már korábban is utaltunk) esetleg magányos, súlyos kötelező kiadásokkal terhelt öregkorhoz vezethet, amelyben az életciklus változó struktúrája az életszínvonalat igen hátrányosan érintheti. Azt is meg kell vizsgálni, hogy milyen intézkedéseket kellene hozni annak érdekében, hogy a nyugdíjak szintje méltó életet biztosíthasson mindenki számára, továbbá fel kellene tárni a lehetőségeket a nyugdíjak individualizációjára a családtagok között,

– a gyermekszegénység társadalmi hatása és költségei (ideértve a gyermekcsempészetet és a gyermekek ellen elkövetett bűntetteket is); a munkanélküliséggel, betegséggel, szerfüggőséggel, mentális egészségügyi problémákkal, családon belüli erőszakkal, illetve gyermeknevelési problémákkal küzdő családoknak nyújtott támogatás, valamint a fiatalok függetlenné válását és családalapítását megnehezítő akadályok (mindkét nem esetében).

4.6 Létezik még két kevésbé feltárt terület, amelyek az EGSZB szerint az Európai Bizottság részéről nagyobb figyelmet érdemelnek az itt tárgyalt stratégia keretében:

– a lakáspolitikák, amelyek kialakítására egyelőre egy olyan életciklus-koncepció keretében kerül sor, amelyben abszolút túlsúlyban van a munkának szentelt idő – ami azonban már nem felel meg a valóságnak⁽¹⁸⁾. Különösen igaz ez a szociális lakásokra, mind a családi bölcsődék fejlődése miatt, mind pedig azért, mert sok önellátásra képtelen embernek joga és konkrét lehetősége kell hogy legyen arra, hogy otthon éljen,

– a fogyatékkal élő, vagy az önellátásra nagymértékben képtelen személyek helyzete, akik gyakran saját otthonukban vagy családjukkal élnek, nem csupán azon szolgáltatások és

termékek bevezetése terén jelent kihívást, amelyek segíthetik ezeket a személyeket abban, hogy önállóan élhessenek saját lakásukban, hanem egyben kihívást jelent az egyes emberek és családok magányának felszámolása tekintetében, ami csak akkor kerül felszínre, ha a helyzet társadalmi tragédiába torkollik.

4.7 Különös figyelmet érdemel egy családi szervezetek széleskörű összefogásával született, nemrég a különböző európai intézményeknek címzett javaslat⁽¹⁹⁾. Ennek lényege, hogy a csecsemőgondozási cikkek (pelenkák stb.) HÉA-kulcsainak felülvizsgálatát kéri. Ezzel összefüggésben az Európai Bizottság már 2006. július 19-én politikailag elkötelezte magát amellyel, hogy javaslatot terjeszt elő a 6. irányelv és különösen a 2006/112/EK irányelv H mellékletének felülvizsgálatára. Ebben a mellékletben található azoknak a termékeknek és szolgáltatásoknak a jegyzéke, amelyekre a tagállamok engedményes, minimálisan 5 %-os adókulcsot alkalmazhatnak⁽²⁰⁾. E termékek költsége átlagosan jelentős terhet jelent a családi költségvetésekre Európa-szerte. Az EGSZB támogatja ezt a javaslatot, amely konkrét, és az Európai Unió illetékességébe tartozó módja lehetne a családok jelentős pénzügyi támogatásának.

4.8 Végezetül helyénvalónak tűnik még két specifikus munkaterületre felhívni a figyelmet.

– Pontosabban körül kellene határolni a különböző uniós politikák családszemélyesített végiggondolását (*family mainstreaming*). Így szisztematikusan tekintetbe lehetne venni egyrészt az egyes intézkedések családokra gyakorolt hatását, másrészt a családi dimenziót az Unió szociális és gazdasági tevékenységi területein belül. Ezzel összefüggésben az EGSZB kívánatosnak tartja, hogy az Európai Bizottság indítsa újra az 1989-ben létrehozott, de később feledésbe merült szolgálatközi munkacsoportot, amelynek segítségével jobban összehangolhatná a témába vágó tevékenységét.

– Szisztematikusan ki kellene kérni az európai polgárok, így különösen a családokat képviselő egyesületek és a szociális partnerek véleményét, hogy lehetővé váljon a meghozott intézkedések jobb, menet közbeni értékelése, a pontosabb és hatékonyabb tájékoztatás. Ezt a folyamatot támogatni kell mind pénzügyileg, mind a megfelelő eljárások és fórumok létrehozásával. E tekintetben az EGSZB kiválóan megfelelhet annak a célnak, hogy stabil háttérrel biztosítsa e feladatok végrehajtásához.

⁽¹⁶⁾ Egy jelenlegi átlagos életciklusban vaskövetkezéssel követik egymást a következő időszakok: gyermekkor, oktatás-képzés, a munka világába történő nehézkes és hosszán elnyúló beilleszkedés (annak a családra és az esetleges gyermekvállalásra szánt időre való minden elkerülhetetlen következményével), majd az érett kor, amikor a gyermekek és az önálló életre már képtelen felmenők gondozásának kettős terhe nehezíti az emberre.

⁽¹⁷⁾ Ebben a kérdésben teljes mértékben támogatandók és folytatandók a Dublini Alapítvány által meghatározott kutatási irányok.

⁽¹⁸⁾ Ezzel a kérdéssel kapcsolatban lásd még: *Lakhatás és regionális politika* (előadó: Angelo GRASSO, társelőadó: Nicole PRUD'HOMME), (HL C 161., 2007.7.13.).

⁽¹⁹⁾ 2007. május 15-én a család nemzetközi napja alkalmából az ELFAC (a Nagycsaládok Európai Szövetsége) számos más szervezettel, köztük a Coface-szel karöltve *Need for reduced VAT on essential items for child raising* címmel felhívást intézett az európai intézményekhez. További dokumentumok és tájékoztatás a www.elfac.org honlapon.

⁽²⁰⁾ Néhány tagállam már most is engedményes HÉA-kulcsot alkalmaz a pelenkákra. Ezzel együtt ennél szélesebb kört lefedő döntésre van szükség, amely kiterjed mindenféle csecsemőgondozási termékre az élelmiszerektől kezdve a ruháig, amelyek jelenleg a maximális adókulcs alá tartoznak.

5. Következtetések

5.1 A nemzedékek közötti szolidaritás témájának tárgyalásakor nem helyezhetjük előtérbe kizárólag a demográfiai kérdést, illetve nem szorítkozhatunk arra – még ha szembe is nézünk ezzel a komoly kihívással –, hanem egyre inkább az elkövetkező évek elsőbbséget élvező problémájaként kell azt kezelnünk, amelynek megoldásában együtt kell működniük a horizontális (intézmények, szociális partnerek, civil szervezetek stb.) és a vertikális (fiatalok, idősek stb.) érintetteknek mint az európai (gazdasági, szociális és kulturális) fejlődés és a demokráciánk alapját képező társadalmi szerződés mértékadó tényezőinek.

A szolidaritás kultúrájának azon formái, amelyek eddig jellemezték az európai fejlődést, az idők során olyan eredeti és fenntartható megoldásokat tettek lehetővé, amelyek meghatározónak bizonyultak az emberi, szociális és gazdasági fejlődés szempontjából. Gondolunk itt elsősorban a nemzeti szociális rendsze-

rekre, a szociális jogok és kötelezettségek közötti viszonyra, az állampolgári jogok fejlődésére, a családon belüli felelőségek megosztására és az ebben megnyilvánuló folyamatosságra.

5.2 Ahogy Antoine de Saint-Exupéry francia író mondta, a jövőt nem látni kell, hanem lehetővé kell tenni. Azon kell tehát munkálkodni, hogy valamennyi polgár, különösen a családok és mindenekelőtt a fiatalok újra higgyenek a jövőben. Így nem kell majd a rendelkezésükre álló források, szolgáltatások és idő tekintetében olyan kedvezőtlen társadalmi környezetben boldogulniuk, hogy kénytelenek legyenek családalapítási terveiket és a vágyaiknak megfelelő számú gyermek vállalását túlzottan kitolni az időben. Ehelyett a nemzedékek közötti szolidaritás szilárdan megújított kötelékének biztos tudatában abban a helyzetben lesznek, hogy saját erejükre támaszkodva szembenézenek korunk kihívásaival.

Kelt Brüsszelben, 2007. december 13-án.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke

Dimitris DIMITRIADIS

MELLÉKLET

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleményéhez

Az alábbi módosító indítvány – noha a vita során elutasításra került – a leadott szavazatok legalább egynegyedének megfelelő „igen” szavazatot kapott (Eljárási Szabályzat 54. cikk (3) bekezdés).

4.3. pont

A pont a következőképpen módosítandó:

„Az EGSZB úgy véli, hogy a családpolitikákkal kapcsolatos bevált gyakorlatok megfigyelőközpontjának az Európai Alapítvány az Élet- és Munkakörülmények Javításáért (Dublin) keretében történő létrehozását támogatni kellene, és javasolja, hogy ez a civil társadalom szereplőivel, különösen a családokat képviselő egyesületekkel a folyamat különböző szakaszaiban való alapos konzultáció keretében menjen végbe. Az EGSZB felszólítja az Európai Bizottságot, az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket a Dublini Alapítvány keretében felállítandó családlügyi megfigyelőközpont létrehozása érdekében, illetve hogy bocsássák rendelkezésre az ehhez szükséges pénzeszközöket.”

Szavazás eredménye:

Mellette: 63 Ellene: 67 Tartózkodott: 22
